

UNA «TABULA HOSPITALIS» TROBADA A BADALONA

Inserim aquest treball del doctor Serra Ràfols malgrat no ésser matèria pròpia del nostre BUTLLETÍ, dedicat únicament a les coses que tenen relació directa amb els Museus a càrrec de la Junta. La importància de la troballa i la conveniència de posar-la el més aviat possible a l'abast dels estudiosos, ens ha inclinat a publicarlo, corresponent així a les instàncies de l'Institut d'Estudis Catalans, que patrocina les excavacions.

LA TROBALLA

El mes d'abril darrer fou feta a Badalona una nova troballa d'epigrafia romana a les excavacions, tot just començades, que efectua a la part baixa de la finca anomenada «Clos de la Torre» la benemèrita «Agrupació Ex-

cursionista de Badalona», amb l'ajut de l'Institut d'Estudis Catalans i del Consell Municipal de la ciutat, sota la direcció del senyor J. Font i Cussó, de l'associació esmentada, incansable recercador de l'arqueologia local, a qui correspon l'invent de la inscripció que estudiem.

Consisteix en una taula o làmina de bronze en bon estat de conservació, que amida 44,5 centímetres de llargària per 37 d'amplària, amb un gruix d'uns 4 mil·límetres i un pes de 6050 grams. A la part superior té una nansa, també de bronze, articulada, que servia per a penjar-la a la paret i que estava soldada a la part posterior de la taula. En els quatre angles de la placa hi ha altres tants forats, la qual cosa fa suposar que en temps antics sota la planxa de metall n'hi havia una altra de fusta, disposició freqüent en les planxes de bronze de l'antiguitat.

TEXT DE LA INSCRIPCIÓ

És un tractat d'*hospitii* o patronat entre els badalonins i un personatge important: *Quintus Licinius Silvanus Granianus*. Diu:

IMP NERVA CAESAR - TRAIANO
AVG - GERM - II
C - POMPONIO - PIO COS
VI IDVS IVNIAS

5 BAETVLONENSES EX HISPANIA CITERIO
RE - HOSPITIVM FECERVNT
CVM Q LICINIO SILVANO GRANIANO
EVMQVE LIBEROS POSTEROSQUE
EIVS - SIBI LIBERIS POSTERESQVE
10 SVIS PATRONVM COOPTAVERVNT
Q. LICINIVS SILVANVS GRANIA
NVS - BAETVLONENSES - EX HIS
PANIA CITERIORE IPSOSLIBE
ROS POSTEROSQVE EORVM - IN
15 FIDEM CLIENTELAMOVE SVAM
LIBERORVM POSTERO - RVM
QVE SVORVM RECIPIT
ECIT LEGATVS
Q CAECILIVS TERTVILVS

Aquest text no ofereix cap dificultat de lectura. A la ratlla 15, l'inscriptor va oblidar la cua de la Q de QVE. A la ratlla 18, la F i la E de FECIT estan compreses en un sol signe, i també per una evident equivocació de l'inscriptor, a la ratlla 19 s'ha escrit TERTVILVS per TERTVLIVS (1).

DATA

Porta la data del sisè dia abans dels idus de juny del segon consolat de Trajà, o sia el 8 de juny de l'any 98 de la nostra era (2).

L'HOSPITIUM

Prescindint de l'*hospitium publicum*, que cau fora del nostre cas (3), l'*hospitium privatum* consistia, en essència, en un patrocini convingut entre un personatge romà influent (general, fundador d'una colònia, governador d'una província o altre magistrat, o simple-

1. No hi ha gairebé abreviatures a descompondre:
IMP (eratore) NERVA CAESAR (e) TRAIANO
AVG (usto) GERM (anico) II
C (aio) POMPONIO PIO CO (n) S (ulibus)
.....
(FE) CIT LEGATUS
Q (uintus) CAECILIVS TERTV (LI) VS

TRADUCCIÓ: «Essent cònsols l'Emperador Nerua Caesar Trajà August Germanic, per segona vegada, i Caius Pomponi Pius. El sext dia (abans) dels idus de juny. Els baetulonesos de la Hispània Citerior varen concloure pacte d'hospitalitat amb Quint Licini Silvà Granià i l'eleigiren com a patró seu (pacte aquest comprensiu), dels fills i descendents d'aquells i dels fills i successors d'aquest. Quint Licini Silvà Granià va acollir en la seva fe i clientela als baetulonesos de la Hispània Citerior i els seus fills i descendents per ell i pels fills i la posteritat d'ell. Va fer (aquesta taula d'hospitalitat) el legat Quint Caecilii Tertuli.»

2. Els cònsols epònims per a l'any 98, foren l'emperador Nerua i el seu adoptat Trajà, que, naturalment, el primer de gener no estava encara investit de l'Imperi. Però Nerua moria el 28 de gener, amb la qual cosa si s'hagués seguit el costum general, tots els documents de l'any haurien hagut d'anar encapçalats per a datar-los, amb el nom de l'emperador difunt, seguit del de l'emperador vivent. Per a evitar l'anomalia d'esmentar a la vegada dos emperadors i resoldre el conflicte d'haver de posposar el nom d'un d'ells les inscripcions de l'any 98 (851 de la fundació de Roma), ens proven que fou suprimit el nom del divi Nerua, i s'acompanyà al de Trajà el nom d'un dels cònsols «suffecti», que aquell any foren en nombre de quatre. Això s'esdevingué tot seguit. En una inscripció de la Panònia del 20 de febrer del mateix any, quan encara no feia un mes que Nerua era mort, ja es procedeix d'aquesta manera. (C. I. L. 3, p. 862, «Privilegia veteranorum»).

Per a l'Imperi de Trajà veure l'excel·lent llibre de Roberto Paribeni, «Optimus princeps. Saggio sulla storia e sul tempi de l'Imperatori Traiano». 2 vols. Messina. Editrice G. Principato, 1926 i 1927. Per als cònsols d'aquest temps veure J. Aschbach, «Die Consulatsfasten vom Tode Domitians bis zum dritte Consulats Hadrians», Jahrb. d. Ver. von Alterthumsfreunden in Rheinland. Fascicle LXXII, pág. 1-54. 1882.

3. Sobre les diferents modalitats del pacte d'*hospitii* («hospitium publicum», «hospitium privatum», etc.) vegi's l'excel·lent treball de Ch. Lécrivain, al «Dictionnaire des Antiquités grecques et romaines», de Daremberg i Saglio, mot «Hospitium».

ment un ciutadà poderós per la seva riquesa o pel seu parentiu) i un estat, confederació, poble, província, ciutat, colònia i fins gremi o comunitat privada. La majoria dels pactes d'hospitalitat que coneixem, daten dels temps de l'Imperi, sota el qual el patronat esdevé predominantment una institució de dret municipal.

La regulació del nomenament dels patrons (*cooptacio*) figura en algunes de les poques lleis municipals que coneixem, en la *Lex Coloniae Iuliae Genitivae Urbanorum sive Ursonis*, d'Osuna, i en la *Lex Municipii Flavi Malacitani* (1), de Màlaga, però en la majoria de les inscripcions, el poder que ha designat el patró i especialment la forma com ha estat designat queda imprecisa, per bé que no devia diferir sensiblement de la consignada en aquelles lleis. Sovint consta la declaració del Senat o *ordo* municipal, juntament amb la del poble, adoptant la forma clàssica romana (*Senatus populusque*), o es parla senzillament en nom del poble com és el cas de la nostra inscripció: BAETVLONENSES EX HISPANIA CITERIO | RE - HOSPITIVM FECERVNT | CVM... i d'altres. En les inscripcions més antigues predomina la primera modalitat i en les més modernes la segona.

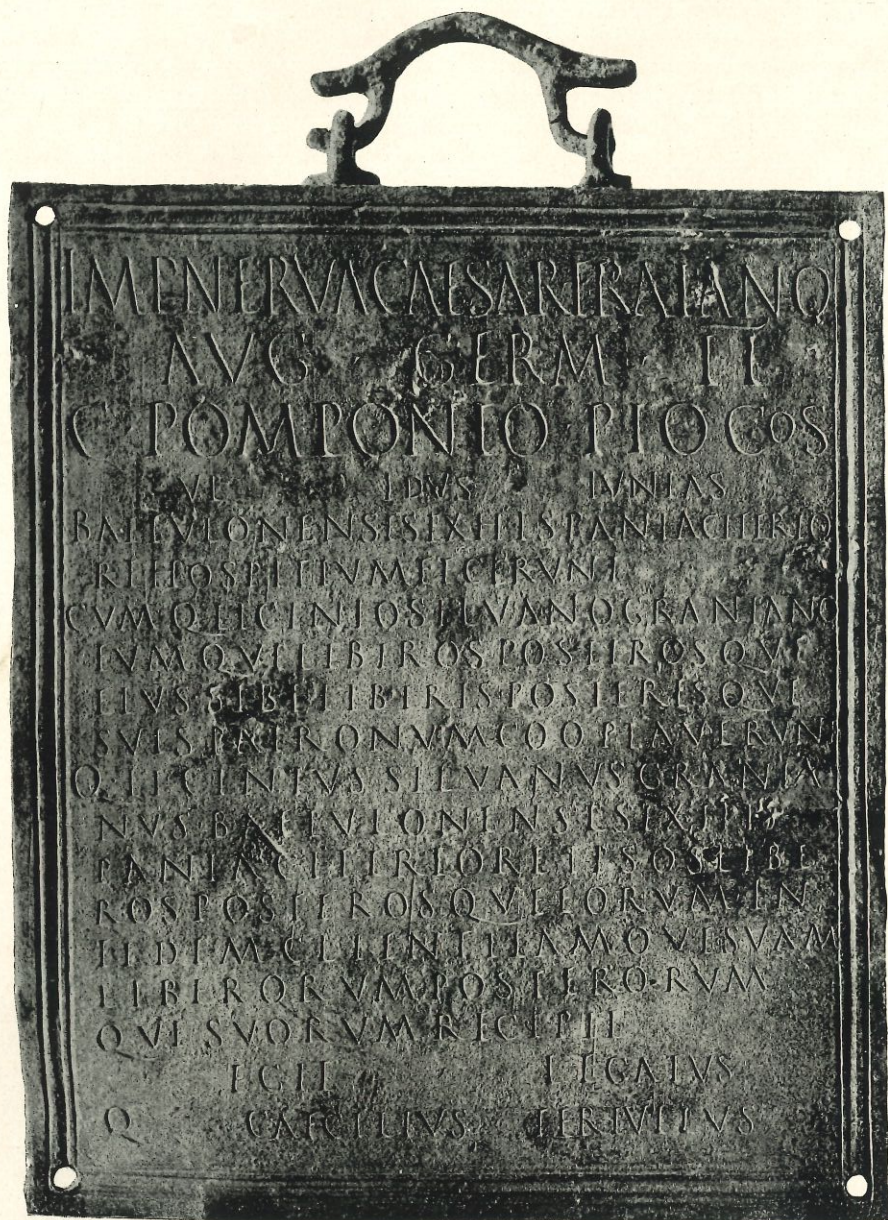
La participació del poble devia ésser completament fictícia i la designació dels patrons feta pels decurions, devia mirar els interessos de la regió, ciutat o comunitat, o bé els seus particulars que poguessin quedar afavorits per la benevolença i protecció d'un personatge considerable (2).

1 En aquestes lleis andaluses trobem sobre aquesta matèria, com sobre tantes altres que afecten el dret municipal romà, una informació de primer ordre que amb tota l'autoritat i precisió d'un document de primera mà ens explica detalladament la forma de nomenament de patrons en quant a la llei malacitana, i quant a la ursoniana tenim dos apartats, un referent a l'adopció de patrons i l'altre a l'adopció d'hostes, ço que vol dir que el patrocini i l'hospitalitat no eren exactament el mateix, encara que fossin molt semblants. De la major pena imposada als que contra llei designin patrons respecte als que en forma també illegal designin hostes, pot deduir-se una superior importància del patrocini respecte a l'hospitalitat, però en la majoria dels documents els dos conceptes es confonen (com passa en el mateix de Badalona). Els juristes moderns no han pas aconseguit precisar quina sigui aquesta diferència. A la llei ursoniana (C. I. L. 2, Sapp. 5439) les rubriques a remarcar són les 97, 130 i 131, i en la malacitana (C. I. L. 2, 1964) la 61.

Essencialment el procediment de designació era la votació entre els duumvirs. Com que entre Osuna i Màlaga no hi ha veritables diferències es pot suposar que arreu era semblant.

2. Les derivacions i modalitats del pacte d'hospitalitat són estudiades en un treball nostre, a l'Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans, IX, 1932-34, en premsa. Aquí ens limitarem a dir que per la banda del patró o hoste eren obligacions generals de protecció i per la banda dels clients o patronats, d'honor i reverència. En general és pot calcular que el patrocini era un luxe car.

La «tabula hospitalis», trobada a les excavacions de Badalona

L'hospitium i patrocini eren hereditaris; l'honor que d'ells es derivava corresponia a tota la família del patró, però d'una manera efectiva al seu cap, del qual passava al seu hereu. Es coneixen renovacions del pacte de patrocini, així com una localitat podia tenir diversos patrons.

Es coneixen un nombre considerable (mig centenar aproximadament) d'inscripcions d'aquesta natura, moltes d'elles, però, perdudes. El més freqüent és que es gravessin sobre làmines de bronze, encara que també es feia en pedra. A la Hispània se'n coneixen una dotzena. De terres catalanes únicament la del *Municipii Bocchoritani*, de Pollensa (1). La repetició de fórmules en aquest monument és fa ben visible en comparar-los. Recordem en aquest concepte una inscripció de Themetra (a l'Àfrica), la més anàloga a la de Badalona de totes les que hem examinat (2).

FINALITAT DE LA TABULA DE BRONZE O DE PEDRA

La tabula, en la seva materialitat, tenia el paper que donem ara al pergamí dels diplomes honorífics. Era posada a mans del patró o hoste per a la seva satisfacció i ell solia col·locar-la a l'atri de la seva casa, al lloc d'honor, al costat del larari que contenia els simulacres de les divinitats protectores de la llar. Adhuc algunes de les taules d'hospitalitat o dels decrets que s'hi relacionen, fan referència en llur text a la donació al patró.

LES PERSONES DE LA INSCRIPCIÓ DE BADALONA

Ens resta únicament parlar de les persones que són esmentades en la inscripció de Badalona. Prescindint de l'emperador i del cònsol, que ens donen la data, són dues noms: *Quintus Licinius Silvanus Granianus* i *Quintus Cæcilius Tertulius*.

Aquest segon és el *legatus* o representant dels betulonesos que fa fer la inscripció. Podia ésser un magistrat municipal, encara que no es consigna, com passa en altres inscrip-

cions, o una persona important de la ciutat. No en sabem absolutament res per altres títols epigràfics. De passada observem que la fórmula FECIT no és gens corrent. Gairebé totes les inscripcions fan precedir els noms dels *legatorum* per la paraula ritual EGERVNT, i que en aquests llegats no coneixem cap altra inscripció que sigui únicament una persona, com a Badalona. Solen ésser dos, quatre, sis i fins més personatges.

Passem al patró de Badalona. Ens era ja conegut per una altra inscripció de la mateixa ciutat, una de les que hi ha incrustades a les parets exteriors de l'església parroquial. Malgrat ésser prou coneguda (1), la reproduïm per a comoditat del lector:

Q. LICINIO
Q. F. SILVANO
GRANIANO
QVADRONIO
PROCVLO. III.
VJRO. AD MO
NETAM. TRIB
MIL.LEG.VI.VIC
P.F. D.D

Aquesta inscripció ens demostra que Q. Licini Silvà era un personatge arrelat a Badalona i ens dona, més amplament que el títol novament trobat, els càrrecs que va exercir: triumvir monetar i tribú militar de la *Legio VI Victrix Pia Fidelis*. El primer càrrec equivalia a magistrat encarregat de les encunyacions (2) i no ens dona dades cronològiques; el segon comportava el comanament d'una cohort legionària, tropa d'infanteria formada, en temps de Trajà, de 480 homes. La *Legio VI Victrix* estigué ininterrompudament a la Península des dels temps d'August (a l'època del qual corresponen les notícies més antigues que en tenim) fins al de Vespasià que la traslladà a la Germània inferior i ja no tornà més a la Hispània. Trajà la portà de la Germània a la Panònia, i Adrià a la Britània. Hübner, que s'ha ocupat breument d'aquesta làpida, suposa que Q. Licini Silvà ocupava el càrrec de tribú militar quan la legió era ja fora de la His-

1. C. I. L., 2, 3695.

2. C. I. L., 5, 4919.

1. C. I. L., 2, 4609.

2. Vegi's Th. Mommsen, «Geschichte des Römische Münzwesens», p. 366.

pània, probablement — diu —, quan era a Anglaterra (1). Això li fa datar aquest títol 4609 al segle II, fundant-se també en els caràcters epigràfics, o, millor dit, són únicament els caràcters epigràfics que li fan suposar que la inscripció ha d'ésser del segle II (2) i, per tant, del temps en què la legió ja no era a la Hispània.

Creiem que la inscripció nova que estudiem permet de rectificar aquesta data en el sentit de situar la inscripció 4609 al segle I, i anterior al pacte d'hospici de l'any 98 que publiquem.

Primerament és de creure que si Q. Licini Silvà Granià hagués estat ja patró de la ciutat, s'hauria fet constar així en la inscripció honorífica posada per decret dels decurions. Això sembla extremadament probable. Són moltes les inscripcions honorífiques en les quals es fa notar el patrocini que el ciutadà al qual van dedicades exercia sobre la ciutat dedicant. Aquest títol tenia per a una inscripció badalonina una importància preeminent. Segonament no es veu clar l'interès que haurien tingut els badalonins a nomenar patró un personatge radicat, encara que fos temporalment, en una terra tan llunyana (sigui la Germània inferior, la Panònia o la Britània) la residència a la qual suposava la ruptura de la major part dels vincles que el poguessin unir a la província tarraconense. Per fi, per altres inscripcions que veurem tot seguit, sabem que la família de Q. Licini Silvà estava vinculada a la nostra terra. Creiem probable que hagués exercit la seva magistratura militar abans del trasllat de la legió per Vespasià, i que en temps de Trajà, complert el seu servei, seguís residint a la nostra costa (ja sigui a Badalona, on devia tenir segurament una casa, o a una altra ciutat, tal vegada Tarragona, on el seu pare havia exercit importants magistratures), i que, aleshores, fos designat patró dels badalonins.

Acabem de dir que hi ha inscripcions referents a la mateixa família. Són en nombre de tres, trobades totes elles a Tarragona: dues antigament (3), d'una de les quals sols es conserva el text i l'altra que ha arribat fins a nosaltres mancada de les tres primeres ratlles, sortosament conservades per autors vells;

la tercera ha estat modernament trobada en les excavacions de la necròpolis romano-cristiana del Francolí (1).

Aquestes inscripcions contenen les magistratures que exercí Q(uinto) LICINIO M(arco) F(ilio), el pare del nostre personatge Q(uinto) LICINIO Q(uinto) F(ilio), i encara que la segona, pels noms, podria indistintament correspondre al pare o al fill, no hi ha el més petit dubte que correspon al pare, per la identitat de magistratures amb la primera, magistratures, val a dir-ho, més elevades que les que, fins ara, sabem que exercí el patró dels baetulonesos. Fou flamen de Roma i August de la Província Hispània Citerior, o sia sacerdot encarregat del culte dels emperadors i de la ciutat imperial, que, a les províncies i en aquesta època, distaven de tenir les obligacions estrictes dels flàmens dels vells bons temps de la República. Fou també procurador d'August, càrrec equivalent a governador, i, finalment, prefecte de l'ora marítima o sia de la costa de la Laietània (2), càrrec amb atribucions militars, equivalent també a governador.

No ens queda més sinó registrar l'ordre a què pertanyien aquests personatges. Els tribuns militars podrien ésser d'ordre senatori o d'ordre eqüestre; per als primers, el tribunit era un lloc on fer el servei militar indispensable per aspirar a magistratures més elevades; per als segons, al començ de l'Imperi era correntment el grau més elevat de la seva carrera militar ordinària. Quant als flàmens provincials, sovint eren d'ordre eqüestre, però podien ésser també d'ordre senatori. Hübner suposa els personatges que estudiem d'ordre senatori (3), cosa possible per les múltiples magistratures que exerciren i pels diversos honors que gaudiren, als quals aquesta bella taula de bronze n'afegeix un (4).

JOSEP DE C. SERRA-RÀFOLS

1. J. Serra Vilaró, «Excavaciones en la necrópolis de Tarragona. Año 1927. Memoria de la Junta de Excavaciones», p. 17-18. Deveni a la amabilitat de Mn. Eduard Junyent, conservador del Museu Episcopal de Vic, l'haver-nos fet observar la presència d'aquest nou epígraf relacionat amb el flamen tarragoní entre les inscripcions modernament descobertes.

2. La lectura de la inscripció és poc segura en la paraula que dona aquest nom geogràfic. Hübner creu deia «Laeetanae». Es refereix però evidentment a la Laietània.

3. C. I. L., 2, 4225.

4. Aquest article és un resum d'un treball més extens, ja redactat, i que es publicarà a l'Anuari de l'Institut d'Estudis Catalans, i constitueix una anticipació d'aquell amb la finalitat de no deixar més temps inèdita aquesta inscripció.

1. E. Hübner, obra citada, p. 133.

2. «litterae sunt optimae saeculi secundi» (C. I. L., 2, p. 612).

3. C. I. L., 2, 4225 i 4226.